

a jej silné stisnutie pri každom stretnutí aj pri každej rozlúčke, keď čítam a v prednáškach príležitostne aj využívam jeho múdre príspevky o eseji, o jej vývine v našej literárnej vede aj o jej diferenciácii alebo typológii, objaví sa mi zasa spomienka na to jeho *Aby nám to myslelo!*, ktoré sprevádzalo onú podávanú ruku pri každej rozlúčke, keď v jeho texte nájdem niekde tvar *tedy*, vynoria sa mi jeho úvahy, ktoré toto slovo u neho sprevádzali: on veľmi dobre vedel, že kodifikácia túto podobu nerada vidí (preto sa ona aj v jeho textoch vyskytuje len sporadicky, keď si to on sám dokázal alebo stihol u redaktora textu presadiť), sám ho však využíval ako idiolektický výraz, ktorý bol pre neho aspoň malou spomienkou na vlastnú matku a jej moravský pôvod (ako poslucháčka češtiny zbierala na Morave nárečový materiál pre základnú prácu *Česká nářečí*), teda ako výraz zreteľne konotačne funkčný. A tým sa dostávam na samý záver tohto textu: Ak tieto drobné spomienky pomôžu aspoň niekomu z čitateľov pri hlbšom konotačnom uchopení Baginových textov alebo aspoň niektorých formulácií a výrokov z nich, potom splnili svoje poslanie.

Aké dôležité je mať Bagina

JÁN ŠTRASSER, Bratislava

Pred štyridsiatimi deviatimi rokmi, v septembri 1960, som vo svojom rodnom meste Košice začal chodiť na Strednú priemyselnú školu strojnícku. Do tej školy som šiel viac-menej na otcovo želanie: rodičia mali pocit, že sú už starí, možno už nebudú môcť podporovať moje vysokoškolské štúdiá a absolvent priemyslovky mal, ako sa hovorí, „chlieb v rukách“. Na rozdiel od vtedajších stredných všeobecno-vzdelávacích škôl priemyslovky aspoň trochu nútili svojich študentov samostatne pracovať. V tomto ohľade to bola dobrá škola, ale nie pre mňa – ja som strojárine úprimne nerozumel.

Z významenaného žiaka osemročnej strednej školy som sa v prvých dvoch ročníkoch priemyslovky stal trojkár-štvorkár. Matematika mi nešla, nemal som technickú predstavivosť, nevedel som rysovať, dielenské práce mi boli utrpením. Bavila ma slovenčina a dejepis. Asi by som bol na tej škole až do konca veľmi nešťastný, keby... Znie to ako banalita, ale je to pravda: v živote mladého človeka je strašne dôležité, aby na samom začiatku svojho intelektuálneho dospievania stretol svojho učiteľa. Ja som mal v tomto ohľade veľké šťastie: stretol som dvoch. Tým prvým bol môj profesor slovenčiny Štefan Koperdan. (Až neskôr som sa dozvedel, že tento známy slovenský lingvista a prekladateľ pôsobil v päťdesiatych rokoch na Filologickej fakulte Vysokej školy pedagogickej, odkiaľ bol „odídenny“, údajne za náboženské presvedčenie, a na strednej škole učil vlastne za trest.) Druhým mojím učiteľom bol Albín Bagin.

V roku 1962 som začal písať básne. Jedna či dve sa dostali na literárne stránky *Východoslovenských novín* i do vysielania košického štúdia Československého rozhlasu. Asi o rok, niekedy na jar 1963 prišiel deň D. Nebol som v ten deň v škole, no na druhý deň mi spolužiaci povedali, že ma tam hľadal muž v koženom kabáte. Nie, nebol to Albín

Bagin, bol to Ivan Kadlečík. Nechal mi odkaz, aby som prišiel do redakcie Východoslovenského vydavateľstva, kde vtedy pracovala jeho žena Iva. Prišiel som, bol tam aj Ivan, a opýtali sa ma, či nemám nejaké básne pre pripravovaný almanach východoslovenských básnikov a prozaikov *Dovolíte?* A spýtal sa ma, či nechcem o pár dní prísť do U-klubu, kde sa schádza niekoľko ľudí „od literatúry a umenia“. Pravdaže som chcel, a ešte ako! Tam som sa prvý raz stretol s Albínom Baginom.

V Umeleckom klube sa schádzala partia mladých ľudí, z ktorých väčšina prišla pracovať do Košíc v roku 1962 po absolvovaní FF UK v Bratislave a po vojenčine. Tuším, že všetci boli z jedného ročníka, väčšinou slovenčinári, a do Košíc ich priviedol pocit, že treba kultúrne povzniesť východné Slovensko. Ivan Kadlečík, Jozef Mráz, Iva Kadlečíková, Vladimír Chmelár, Imrich Gofus, Marián Bednár... A pred zátvorkou: Albín Bagin. Významnou postavou tejto partie bol aj Rudolf Chmel – ten však na ceste z Bratislavy do Košíc nedošiel ani do svojho domicilu Svit; ako aspirant Ústavu svetovej literatúry uviazol na prístavkoch v Liptovskom Mikuláši. Žilinčan Albín Bagin došiel až do Košíc. Na moje veľké šťastie.

Košice v polovici šesťdesiatych rokov do expandujúcej mladej slovenskej literatúry nevysielali nejaké významné signály. Pri najlepšej vôli si spomínam len na pár lokálnych autorov: Vladimíra Kalytčuka, Jozefa Buchanca a na Marínu Čeretkovú-Gálovú, slabšie béčko Jaroslavy Blažkovej. Takže bolo skvelé, že prišli mladí ľudia, ktorí chceli rozhybať kultúru na východe. To, že sa im to nepodarilo a nebolo to len nepriazňou úradov – je iná kapitola. V tom čase však boli doslova ostrovom pozitívnej kultúrnej deviácie vo vtedajších dosť akultúrnych Košiciach – myslím tým na Košice vo vzťahu k súčasnej literatúre a umeniu.

Albín Bagin sa zamestnal v košickom štúdiu Slovenskej televízie, bol tam dramaturgom, či dokonca hlavným dramaturgom hraných programov pre dospelých. Z jeho rozprávania viem, že pôvodne mal ostať na Katedre slovenského jazyka a literatúry FFUK ako asistent, myslím, že tak to chcel aj profesor Andrej Mráz, ale ako to už v živote býva, to asistentské miesto získal niekto iný, niekto, po ktorom v literárnom živote neostala stopa.

Zoznámili sme sa teda v roku 1963 v Umeleckom klube, aspoň takto si to pamätám. Sedel som niekde v kúte a počúval, ako zápalisto diskutujú starší literáti, medzi ktorými bol aj fyzicky skôr nenápadný, správaním tichší a decentný mladý muž. No keď prehovoril, prekrikovania zmĺkli a všetko bolo jasné – toto je líder! Z Albína vyžarovalo to, čo českí kresťanskí demokrati pred ktorýmisi voľbami označili sloganom – *klidná síla*. Jeho prirodzená autorita vyplývala z výborného vzdelania a schopnosti presne formulovať svoje postrehy a názory na literatúru. A to všetko bolo podložené srdečnosťou, priateľskosťou, noblesou. Albín, vtedy ešte pre mňa pán Bagin, ma zaujal, očaril, získal si ma.

Mám pocit, že hneď po tom stretnutí sme zistili, že bývame na tom istom sídlisku a máme spoločnú cestu domov. Klub bol v centre mesta, vykročili sme na sever, k sídlisku Mlynský náhon. Šli sme nočným mestom a stále spolu, ani na sídlisku nik z nás neodbočil. Došli sme na ulicu Dukelských hrdinov (dnes Hlinkova), kde som býval. Albín zastal pred bránou jedenásťposchodového vežiaku. Naša brána bola v susednom dome, o jedno číslo ďalej!

Zakrátko ma zavolať k sebe domov, do bytu na jedenástom poschodí. Pani Oľga nám priniesla čaj. Ponúkol mi tykanie. V jeho pracovni plnej kníh a časopisov sme sa začali zhovárať. O literatúre, najmä o literatúre, ale nielen o literatúre.

Desiatky večerov, strávených s Albínom v jeho pracovni a trvajúcich do hlbkej noci, boli pre mňa tým najúžasnejším zážitkom v čase mojich literárnych začiatkov. Mal som sa s kým zhovárať o veciach, ktorými som začínal intenzívne žiť a ktorým som sa snažil porozumieť.

Mal som učiteľa. Ale akého učiteľa! Ja, študent priemyslovky, ktorý začínal písať básne a čítať knihy, som sa smel zhovárať o literatúre s jedným z najlepších absolventov slovenského jazyka na FF UK a s – napriek svojmu mladému veku – už hotovým literárnym kritikom a historikom. A najúžasnejšie na tom bolo, že Albín sa so mnou zhováral ako s priateľom. Nie, to nie je to správne slovo – **ako s partnerom**. Čítaval moje básne v rukopisoch a hovoril mi na ne svoj názor. Neskôr čítaval moje rozpísané recenzie a diskutovali sme o nich. Ale iné bolo dôležité, až neuveriteľné: on čítaval mne zo svojich rozpísaných recenzií, článkov, štúdií – dodnes si pamätám to zvláštne úhladné, až školácke Albínovo písmo – a chcel počuť môj názor! Až oveľa neskôr som si uvedomil: akým mu už len mohol byť partnerom sedemnást-osemnásťročný chlapec, ktorý napísal nejakých dvadsať začiatočníckych básní a pokúšal sa o prvé recenzie. Možno sa Albín musel premáhať, možno mu to nedávalo nič, možno ho to dokonca obťažovalo... Nech už to bolo akokoľvek, nikdy mi nič také nedal najavo. Vtom bola jeho aristokracia ducha, ale aj prirodzená mentalita a poslanie pedagóga. Opakujem znovu – Albín bol učiteľ, dnes viem, že to bol učiteľ v zmysle hebrejského slova – rabbi. Nenápadne, no dôsledne ma učil a vychovával. Čo ma učil? **Učil** ma čítať knihy tak, že vo mne prebudil driemajúcu potenciú literárneho kritika – **učil** ma čítať knihu a pozorovať, čo sprostredkúva, čím je osobitá, ako je urobená. **Učil** ma pohybovať sa v priestoroch textu. **Učil** ma písať o knihách – analyzovať a argumentovať. **Učil** ma, že podstatou literárnokritickej práce je šaldovská „kritika pathosem a inspiráci“, ale že bez dôkladného literárnovedného štúdia sa robiť nedá. (V tomto ohľade som nebol najlepším žiakom.) **Učil** ma, že každá kniha niekam patrí, **učil** ma vnímať a chápať literatúru ako vývinový proces. **Učil** ma, že literárna kritika je systematická práca, vyžadujúca si veľkú sebadisciplínu a predovšetkým neustálu prácu na sebe – len tak môže byť literárny kritik kompetentný a zodpovedný arbiter. Povedal som, že ma **učil**, že každá kniha niekam patrí, no nielen z hľadiska literárnej histórie a kritiky, ale aj fyzicky: **učil** ma – a naučil –, ako si má človek zakladať knihy do knižnice tak, aby mal v nej prehľad. Literárnou kritikou sa už dávno nezaobieram, ale knihy si do knižnice stále zakladám tak, ako ma to pred takmer polstoročím naučil môj priateľ a učiteľ Albín Bagin.

Moje priateľstvo s Albínom Baginom, jeho rozprávanie o jeho štúdiu v Bratislave (a Prahe) a bratislavskom literárnom živote malo rozhodujúci vplyv na to, že som si v poslednom ročníku priemyslovky podal prihlášku do Bratislavy na FF UK, na odborné jednodoborové štúdium slovenského jazyka a literatúry. (Odbor sa neotváral, preto som študoval pedagogickú dvojkombináciu ruština – slovenčina.) A keď mi prihlášku mechanickým administratívnym zásahom presunuli na FF UJPS do Prešova, šiel som do Prešova na dekanstvo, prihlášku som si vzal a opäť ju poslal do Bratislavy. Nebola to chyba? Ved' v Prešove by ma od štvrtého ročníka učil práve Albín Bagin, ktorý tam v ro-

ku 1967 nastúpil ako odborný asistent. No ja som sa už vtedy pokladal za tovariša – pracoval som v redakcii *Mladej tvorby*, kde som redigoval literárnu kritiku. S Albínom sme si písali a keď som navštívil rodičov v Košiciach, bol som možno viac uňho než doma. Ale niečo iné som chcel zdôrazniť: Albín ma často v listoch i v osobných rozhovoroch prosil, či lepšie povedané, s jemnosťou jemu vlastnou, ale aj s istým dôrazom žiadal, aby som dal recenzovať nejaké knižky aj jeho študentom Hane Bacigálovej a Jánovi Zamborovi. Že ich učí, pripravuje na dráhu literárnej vedy a že za nich ručí. Aj som im závidel, že majú takého učiteľa, ja som na katedre slovenčiny FFUK takého nenašiel. Našiel som ich v *Slovenských pohľadoch* a v *Mladej tvorbe*, našiel som svojho tretieho veľkého učiteľa Milana Hamadu, ale to je iný príbeh.

Začiatkom sedemdesiatych rokov vyšla Albínovi Baginovi vo vydavateľstve Smena jeho prvá kniha – súbor literárnokritických textov z rokov 1966 – 1969. Bol to dozvuk šesťdesiatych rokov, posledný záchvev krátkeho času relatívnej ideologickej slobody – kniha sa zostavovala v druhej polovici roku 1969, vyšla (vzhľadom k redakčným a výrobným lehotám tej doby) na jar 1971. Dnes už neviem presne, ako sa stalo, že som bol zodpovedným redaktorom tejto knihy, nepochybujem, že s tým musel Albín súhlasiť, ba môžem si neskromne namýšľať, že si to mohol aj želať. Pre mňa – jeho dvadsaťtriročného žiaka – to bola (a dodnes to tak cítim) veľká zodpovednosť a veľká česť.

V roku 1977 prišiel Albín Bagin ako docent na katedru slovenského jazyka a literatúry. Stretávali sme sa už menej – ja som bol v tom čase mimo aktuálneho literárneho diania. No vnímali sme sa, vedeli sme o sebe a ja som s veľkou bolesťou v srdci sledoval, ako si ho opäť našla hnusná choroba. Znášal svoj údel neuveriteľne statočne. Nemám veľa básní, ktoré by som napísal pod dojmom predčasného, no žiaľ definitívneho odchodu svojich priateľov – mám ich vlastne len dve. Tá druhá je za Dušanom Kuželom, ktorý – neuveríte, ale je to tak – o necelé štyri roky prežíval svoje posledné chvíle v tej istej nemocnici, v tej istej izbe a na tej istej posteli ako Albín. Tá prvá báseň je za Albínom.

Stoptime

(Za Albínom)

Občas som prišiel za ním
a cestou odo dverí som prehodil
zopár bodrých hlúpostí.
Potom sme sa zarožprávali o veciach,
zaujímajúcich obe strany. Vtedy
okolo nás nebolo nič
biele. Ani čierne,
každý z nás mohol vstať a ísť.

Hovorím o čase,
keď sa v Albínovej tvári darilo
už iba okuliárom.

Zvykal som si na ňu
a veril spolu s ním.

Z izby 346 vidieť vežové hodiny,
treba sa však postaviť
k oknu. Tentoraz to vyšlo
na mňa. A tak sa stalo,
že som povedal:

Musím už ísť.

Nechod'. Ešte sme nedodebatovali.

Ved' prídem.

A zišli sme sa
za mestom, mnohí a nesúvisiaci,
zopnutí príležitosťou, mysliaci
každý na svoje. Vo dverách
obradnej siene sme si dávali prednosť.

A to je koniec
tejto básne, hotovej vo chvíli,
keď sa v Albínovej tvári začalo dariť
už iba okuliárom.

Zajatci svojej generácie

RUDOLF CHMEL, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

Hádám môžem pri tejto príležitosti zneužiť licenciu, keď začnem trochu osobnejšie či subjektívnejšie, lebo Albín Bagin bol štvrt'storočie, spolu s Ivanom Kadlečíkom, mojím najbližším priateľom. Keď mi raz podával svoje čitateľské správy – lebo jeho listy boli aj správami o tom, čo číta, akési mikrorecenzie – v apríli 1968, písal: „Prečítal som 3. číslo Mladej tvorby – pekne sme sa tam všetci traja aj s Ivanom zišli: každý príspevok je inakší, ale predsa len cítiť akúsi duchovnú spriaznenosť.“ Teda to, čo Ivan Kadlečík charakterizoval nedávno podobne, keď písal o nás troch: „Nemuseli sme sa navzájom hľadať, lebo (...) sme sa už dávno našli na vysokej škole v Bratislave v päťdesiatych rokoch minulého storočia.“ A ako Ivan dodáva, „už vtedy sme si cez prázdniny písali“. Ivan pri epištórnom žánri zotrval priamo programovo, lebo podľa neho, „keď si ľudia prestanú písať, ako sa to dnes deje, dejiny znehybňujú, prestanú jestvovať“. (Z tohto hľadiska